

Icelandic Museum
of Natural History

Brynjólfsgata 5
IS-107 Reykjavík

S./Tel. 577 1800

nmsi@nmsi.is
www.nmsi.is

Umhverfis- og samgöngunefnd
Alþingi við Austurvöll
150 Reykjavík

Reykjavík 8. október 2015

Efni: Umsögn um frumvarp til laga um náttúruvernd, 140. mál.

Náttúruminjasafn Íslands þakkar umhverfis- og samgöngunefnd fyrir tækifæri til að veita umsögn við frumvarp til laga um breytingu á lögum um náttúruvernd, nr. 60/2013, með síðari breytingum (varúðarregla, almannaréttur, sérstök vernd, framandi tegundir o.fl.), sem lagt var fyrir Alþingi á 145. löggjafarþingi 2015–2016, 140. mál.

Að baki náttúruverndarlögum nr. 60/2013 liggur mikil undirbúningsvinna með viðtæku samráði við alla helstu hagsmunaaðila. Til grundvallar var lögð *Hvítbók um náttúruvernd*, ítarlegt skjal með yfirliti yfir meginrætti í náttúru landsins, ógnir og aðsteðjandi hættu gagnvart náttúrunni, ásamt skilgreiningum á verndarþörf og tillögum um aðgerðir til að tryggja skynsamlega umgengni við náttúruna til langs tíma. Hvítbókin, sú fyrsta sinnar tegundar hér á landi, var unnin af helstu sérfræðingum á sviði lögfræði og náttúrufræða og samráð haft við fjölmarga hagsmunaaðila. Aðferðafræði lagasetningarinnar var til fyrirmyndar.

Nýjum lögnum um náttúruvernd nr. 60/2013 ber að fagna þar sem þau styrkja til muna vernd náttúru miðað við gildandi lög nr. 44 frá 1999. Nýju lögin byggjast á nýrri nálgun í náttúruvernd, svokallaðri vistkerfisnálgun, sem felur í sér að verndarmarkmið miða í meira mæli en áður að stórum, heildstæðum einingum og kerfum sem tengjast innbyrðis og sín á milli fyrir tilstilli verkunar og gagnverkunar lífrænna og ólífrænna þátta og ferla. Þessi nálgun leiðir jafnframt af sér betri samþættingu í stjórn á nýtingu náttúruauðlinda en ella. Með lögnum eru einnig innleiddar meginreglur umhverfisréttarins, varúðarreglan og greiðslureglan (mengunarbótareglan). Þá eru markmiðskákvæði nýju laganna mun skýrari en í gildandi lögum nr. 44/1999 og ákvæði um sérstaka vernd tiltekinna náttúruyfyrirbæra, 57. gr. í nýju lögnum, eru mun afdráttarlausari og skýrari en samsvarandi 37. gr. í gildandi lögum.

Af hálfu Náttúruminjasafsins eru gerðar athugasemdir við fimm breytingatillögur frumvarpsins, þ.e. við 9., 17., 24., 25. og 28. gr. Þá er vakin athygli á fimm nýjum atriðum sem Náttúruminjasafnið leggur til. Þar vegur þyngst tillaga til löggjafans um að ígrunda vel hlutverk Náttúruminjasafns Íslands í náttúruverndarlögum landsins, en stofnuninnar er hvorki getið í lögnum né frumvarpinu. Aðrar nýjar viðbætur felast í breytingatillögum á 5., 13., 15. og 62. grein laganna.

Undirritaður mætir fúslega á fund umhverfis- og samgöngunefndar til að ræða þessi mál sé þess óskað.

Virðingarfyllst,

Dr. Hilmar J. Malmquist forstöðumaður

Hlutverk Náttúruminjasafns Íslands í náttúruvernd

Miðlun og fræðsla á haldbærum, vísindalegum upplýsingum og fróðleik um náttúru landsins, náttúrusögu, náttúruvernd og nýtingu náttúru er forsenda fyrir sjálfbærri umgengni þjóðarinnar við náttúrugæðin til langs tíma. Það vekur því athygli að hvorki í lögunum né frumvarpinu er vikið að hlutverki Náttúruminjasafns Íslands en stofnunin er eitt þriggja höfuðsafna landsins og ætlað að gegna miðlægu lykilhlutverki við miðlun upplýsinga og fræðslu á sviði náttúrufræða í landinu. Markmið og hlutverk Náttúruminjasafnsins eru skilgreind í 2. gr. laga nr. 35/2007:

„Hlutverk Náttúruminjasafns Íslands er að varpa ljósi á náttúru Íslands, náttúrusögu landsins, nýtingu náttúruauðlinda og náttúruvernd, auk þess að varpa ljósi á samspil manns og náttúru og á náttúru landsins í alþjóðlegu samhengi.

Náttúruminjasafnið safnar munum sem henta starfsemi þess, skráir þá og varðveitir. Safnið aflar upplýsinga sem veita yfirlit yfir náttúru Íslands og nýtingu náttúruauðlinda innan lands og utan og annast kynningu með sýningum og annarri fræðslustarfsemi með það að markmiði að veita sem víðtækasta sýn á íslenska náttúru. Safnið skal miðla fræðslu um íslenska náttúru til skóla, fjölmiðla og almennings. Safnið annast rannsóknir á starfssviði sínu.

Náttúruminjasafn Íslands veitir öðrum náttúruminjasöfnum ráðgjöf, stuðlar að samvinnu þeirra hér á landi og vinnur að samræmdri safnastefnu á sviði náttúrufræða.

Náttúruminjasafnið skal eiga samstarf við vísinda- og rannsóknastofnanir á sviði náttúrufræða á vegum ríkisins og annarra aðila.“

Starfsemi Náttúruminjasafns Íslands fellur einnig undir Safnalög nr. 140/2011 og er þar kveðið á um skipulag safnastarfs í þeim tilgangi að efla starfsemi safna við varðveislu menningar- og náttúruarfs Íslands og tryggja að honum verði skilað óspilltum til komandi kynslóða. Jafnframt eiga löggin að veita fólki aðgang að menningar- og náttúruarfnum og stuðla að aukinni þekkingu á þessari arfleifð og skilningi á tengslum hennar við umheiminn.

Náttúruminjasafn Íslands er fræðslu- og menntastofnun gagnvart almenningi, öllum skólastigum og hinum fjölmörgu ferðamönnum sem heimsækja landið vegna náttúrunnar fyrst og fremst. Tengsl Náttúruminjasafnsins við atvinnulífnið eru augljós, en allir helstu atvinnuvegir í landinu reiða sig meira eða minna á nýtingu villtrar náttúru, þ.e. fiskveiðar, beislun vatnsafls og jarðvarma, ferðaþjónustan og sauðfjárbúskapur.

Í þessu ljósi er því beint til löggjafans að ígrunda vel tengsl þessa mikilvæga hlutverks Náttúruminjasafns Íslands við almenna löggjöf á sviði náttúruverndar, einkanlega hvað varðar fræðslu, sem rík áhersla er lögð á í lögunum, samanber markmiðssetningu í b-lið, 3. mgr. í 1. grein og 12. grein í öðrum kafla laganna sem fjallar um fræðslu sem eina af meginreglum löggjafarinnar.

„I. kafli. Markmið, gildissvið og skilgreiningar.

1. gr. Markmið laganna.

.....Lögin eiga að:

- a. stuðla að samskiptum manns og náttúru þannig að hvorki spillist líf eða land, loft eða lögur,
- b. auðvelda umgengni og kynni almennings af náttúru landsins og menningarminjum sem henni tengjast og efla þekkingu og fræðslu um náttúruna,...

„II. kafli. Meginreglur.

.....12. gr. Fræðsla.

Stjórnvöld náttúruverndarmála skulu með ráðgjöf, leiðbeiningum og fræðslu stuðla að því að markmiðum laga þessara verði náð.“

Athugasemdir við einstakar lagagreinar frumvarpsins

I. KAFLI

Markmið, gildissvið og skilgreiningar.

1. gr. frumvarps.

Aths. NMSÍ og tillaga:

Ekki eru gerðar athugasemdir við breytingatillögur í 1. gr. frumvarpsins.

Hins vegar er lagt til að breyta 22. tölulið í 5. grein laganna þar sem hugtakið *steingerv-ingur* er skilgreint. Er það gert með tilvísun til þess að núverandi skilgreining sé of þröng m.t.t. fundarstaða, þ.e. að hugtakið nær að ósekju ekki til leifa og steingerðra lífveruleifa sem finnast laus ofan á jarðlögum. Nýleg dæmi um slíkt eru fundir á steingerðum rostungstönnum og -hausum sem losnað hafa úr föstu jarðlagi í sjó vegna brimróts og borist á land og liggja þar ofan á fjörumöl eða -sandi. Ennig er vitað um allmörg tilfelli þar sem leifar sjávardýra, jafnt steingerðar sem lífrænar, hafi losnað úr jarðlögum, bæði á þurru landi og í sjó vegna framkvæmda við vegi, húsgrunna og hafnir, en finnast síðar víðs fjarri upprunastað. Þá finnast steingerðar plöntuleifar og för þeirra stundum laus og fjarri þeim jarðlögum sem lífverurnar settust til í upphaflega, m.a. fyrir tilstilli veðrunar og rofs. Skilgreiningin á hugtakinu snertir einkanlega 48. og 62. grein laganna.

22. töluliður orðist svo:

„*Steingerv-ingur*: Leifar og steingerðar leifar lífveru eða för eftir hana sem finnast í **eða á jarðlögum, föstum sem lausum.**“

III. KAFLI

Stjórn náttúruverndarmála.

3. gr. frumvarps.

Aths. NMSÍ og tillaga:

Ekki eru gerðar athugasemdir við breytingatillögur í 3. gr. frumvarpsins.

Hins vegar er lagt til að í 13. gr. laganna verði Náttúruminjasafni Íslands bætt við þar sem fjallað er um fræðsluhlutverkið (sbr. umræðu í almenntri umfjöllun hér að framan). Í 13. gr. eru Umhverfisstofnun og Náttúrufræðistofnun Íslands tilgreind varðandi fræðsluhlutverk en ekki Náttúruminjasafnið sem Alþingi setti á laggirnar sérstaklega til að sinna fræðslu- og miðlunarhlutverki á því sviði sem lögin taka til, en það á ekki við um hinar tvær stofnanirnar. Eðlilegra er að fræðsluhlutverkið sé á hendi Náttúruminjasafnsins og að safnið hafi samvinnu við hinar stofnanirnar um fræðslumálin. Slíkt fyrirkomulag hefur í för með sér samræmingu laga og betri nýtingu fjármuna.

Því er lagt til að á eftir 3. mgr. 13. gr. komi ný málsgrein sem verði 4. mgr. svohljóðandi:

„**Náttúruminjasafn Íslands er höfuðsafn á sviði náttúrufræða og er meginhlutverk þess fræðsla og upplýsingamiðlun um náttúru landsins, náttúruminjar, náttúruvernd og nýtingu náttúruauðlinda. Stofnunin skal hafa samráð við Náttúrufræðistofnun Íslands og Umhverfisstofnun um fræðslu og kynningu á málefnum náttúruverndar samkvæmt lögum þessum.**“

4. gr. frumvarps.

Aths. NMSÍ og tillaga:

Ekki eru gerðar athugasemdir við breytingatillögur í 4 gr. frumvarpsins.

Hins vegar er lagt til að fulltrúa frá Náttúruminjasafni Íslands verði bætt við í fagråd náttúruminjaskrár sem fjallað er um í 2. mgr. 15.gr.:

„Ráðherra skipar fagråd náttúruminjaskrár til fimm ára í senn. Skal ráðið skipað **áttan** fulltrúum. Umhverfisstofnun, Skógrækt ríkisins, Veðimálastofnun, Hafrannsóknastofnun, Minjastofnun Íslands, **Náttúruminjasafn Íslands**, Samtök náttúrustofa og náttúru- og umhverfisverndarsamtök tilnefna einn fulltrúa hver. Ráðherra skipar formann nefndarinnar án tilnefningar. Varamenn skulu skipaðir með sama hætti. Fulltrúar í fagráði náttúruminjaskrár og varamenn þeirra skulu hafa háskólamenntun á sviði náttúrufræða nema fulltrúi Minjastofnunar Íslands sem skal vera fornleifafræðingur eða hafa sambærilega menntun sem lýtur að varðveislu menningarminja. Fagråd náttúruminjaskrár skal vera Náttúrufræðistofnun Íslands til ráðgjafar um gerð tillögu um minjar á náttúruminjaskrá. Náttúrufræðistofnun Íslands annast umsýslu vegna starfs fagráðsins. Fagráðið skal jafnframt vera Náttúrufræðistofnun Íslands og Skógrækt ríkisins til ráðgjafar um skráningu náttúruyfyrirbæra, sbr. 61. gr.“

Breytingin er lögð til með tilvísun til þess að Náttúruminjasafn Íslands býr yfir gögnum og yfirgripsmikilli þekkingu sem snerta grundvallaratriði á sviði náttúruminja og náttúruverndar.

IV. KAFLI

Almannaréttur, útivist og umgengni.

9. gr. frumvarps.

21. gr. laganna orðast svo:

„21. gr. Umferð um vötn.

Um umferð um vötn fer samkvæmt ákvæðum vatnalaga, nr. 15/1923.

Aths. NMSÍ:

Lagst er gegn þessari breytingatillögu frumvarpsins enda verður ekki séð að hún sé til bóta hvað varðar kröfur til umgengni um viðkvæma náttúru vatnasvæða landsins. Þvert á móti er löngu tímabært að nútímavæða umgengnisreglur og -ákvæði um vötn landsins og fella inn í heildstæða náttúruverndarlöggjöf líkt og gengur og gerist hjá nágrannaþjóðum okkar.

VI. KAFLI

Náttúruminjaskrá.

17. gr. frumvarps.

„37. gr. Réttaráhrif skráningar minja á náttúruminjaskrá.

Um réttaráhrif friðlýsingar er kveðið á í VII. og VIII. kafla. Um réttaráhrif friðunar vistgerða, vistkerfa og tegunda er kveðið á í IX. kafla.

Ráðherra er heimilt að kveða á um tímabundið bann við framkvæmdum eða nýtingu sem skaðað getur verndargildi náttúruminja sem teknar eru á framkvæmdaáætlun (B-hluta).

Bannið gildir í þrjú mánuði. Ráðherra er að þeim tíma loknum heimilt að ítreka bannið með sérstakri ákvörðun og gildir það þá þar til auglýsing um friðlýsingu eða friðun hefur verið birt en verði ekki af friðlýsingu eða friðun innan **einsfimm** **ársára** frá hinu upphaflega banni fellur

það niður. Um undanþágu frá banni samkvæmt þessari málsgrein fer skv. 41. gr. að breyttu breytanda. Um náttúruminjar á B-hluta náttúruminjaskrár gilda að öðru leyti ákvæði 3. og 4. mgr.

~~Óheimilt er Forðast ber~~ að raska svæðum eða náttúrumyndunum sem skráðar hafa verið á C-hluta náttúruminjaskrár nema ~~brýna~~-naudsyn beri til og ~~sýnt þyki að aðrir kostir séu ekki fyrir hendur annarra kosta hafa verið leitað~~. Skyld er að afla framkvæmdaleyfis, eða eftir atvikum byggingarleyfis, sbr. skipulagslög og lög um mannvirki, vegna framkvæmda sem hafa í för með sér slíka röskun. Áður en leyfi er veitt skal leita umsagnar Umhverfisstofnunar, Náttúrufræðistofnunar Íslands og viðkomandi náttúruverndarnefndar nema fyrir liggja staðfest aðalskipulag og samþykkt deiliskipulag þar sem umsagnir skv. 1. og 2. mgr. 68. gr. liggja fyrir. Við afgreiðslu umsókna um leyfi skal gæta ákvæða 4.–6. mgr. ~~5761~~. gr.“

Aths. NMSÍ:

Lagst er gegn orðalagsbreytingum frumvarpsins við 1. og 3. mgr. laganna enda veikja þær verndarstöðu þess sem vernda skal, sem vinnur gegn meginmarkmiðum náttúruverndarlaganna.

VIII. KAFLI

Flokkar friðlýstra svæða.

24. gr. frumvarps.

„46. gr. Óbyggð víðerni.

Friðlýsa má sem óbyggð víðerni stór landsvæði þar sem ummerkja mannsins gætir lítið sem ekkert og náttúran fær að þróast án álags af mannlegum umsvifum.

Friðlýsingin skal miða að því að varðveita einkenni svæðisins, t.d. að viðhalda fjölbreyttu og óvenjulegu landslagi, víðsýni og/eða vernda heildstæð stór vistkerfi, og tryggja að núlifandi og komandi kynslóðir geti notið þar einveru og náttúrunnar án truflunar af mannvirkjum eða umferð vélknúinna farartækja.

~~Landsvæði óbyggðra víðerna skulu vera í ríkiseign nema sérstakar ástæður mæli með öðru og um það náist samkomulag milli ráðherra og landeigenda.“~~

Aths. NMSÍ:

Lagst er gegn þessari breytingatillögu. Sérstakar og ríkar ástæður eru fyrir því að landsvæði óbyggðra víðerna skuli almennt vera ríkiseign og sameign þjóðarinnar og að það heyri til undantekninga að um einkaeign sé að ræða. Óbyggð víðerni, sem á Íslandi er fyrst og fremst að finna á miðhálandinu og útjöðrum Vest- og Austfjarða, eru gríðarlega eftirsótt náttúrugæði og slíkum svæðum fer fækkandi á Jörðu vegna athafna mannsins. Líta ber á þessi náttúrugæði, sem m.a. mynda undirstöður ferðaþjónustunnar, sem sameiginlega auðlind þjóðarinnar líkt og fiskurinn í sjónum, vatnið í ánum, varminn í iðrum jarðar og loftið sem við drögum að okkur. Forðast ber að einkaréttarákvæði gildi um fjöregg þjóðarinnar.

25. gr. frumvarps

Hér er lag til að á eftir 50. gr. laganna komi ný grein, 50. gr. a, ásamt fyrirsögn, svohljóðandi:

„**50. gr. a.** Verndarsvæði með sjálfbærri nýtingu náttúruauðlinda.

Friðlýsa má landsvæði til verndar vistkerfum og búsvæðum ásamt þeim menningarlegu gildum sem tengjast þeim og hefðbundnum nytjum náttúruauðlinda. Viðmið um friðlýsingu slíkra svæða skal vera að þau séu stór, að mestu leyti náttúruleg en hluti þeirra nýttur á sjálfbæran hátt.

Markmið með verndun svæða samkvæmt grein þessari er hófsamleg og sjálfbær nýting náttúruauðlinda sem ekki er iðnvædd og samrýmist náttúruvernd.“

Aths. NMSÍ:

Lagst er gegn þessari breytingu á lögnum. Breytingin bætir engu efnislega við það sem þegar stendur í 50. gr. þar sem fjallað er um menningarlandslag, en þar segir efnislega að friðlýsa megi landsvæði á menningarsögulegum grundvelli, m.a. vegna hefðbundinna nytja svæðisins og skal friðunin jafnframt tryggja áframhald á sjálfbærni nýtingarinnar. Efnistökin í 50. gr. eru þar að auki í fullu samræmi við IUCN flokk VI og endurspeglar lög þannig alla friðlýsingarflokka IUCN. Viðbót nýrrar greinar 50a sem efnislega er ekkert frábrugðin því sem þegar er tíundað í 50. gr. er því óþörf og leiðir einungis til þess að löggin verða óskýrari.

IX. KAFLI

Friðlýsing vatna- og jarðhitasvæða og fleira.

27. gr. frumvarps

Í frumvarpinu er lagt til að breyta fyrrsögn kaflans, að 54. gr. færist í VIII. kafla laganna og verði 53. gr. (og breytist greinatala þess kafla samkvæmt því), að 55. gr. falli brott ásamt fyrrsögn og að 56. gr. færist í X. kafla og verði 62. gr.

„IX. kafli.

~~Friðlýsing vatna- og jarðhitasvæða og fleira~~ Friðun vistkerfa, vistgerða og tegunda.

~~54. gr. Friðlýsing svæða í verndarflokki verndar- og orkunýtingaráætlunar. Svæði sem falla í verndarflokk verndar- og orkunýtingaráætlunar sem Alþingi hefur samþykkt skal friðlýsa gagnvart orkuvinnslu. Friðlýsingin felur í sér að orkuvinnsla er óheimil á viðkomandi svæði.“~~ (54. gr. verður 53. gr. í VIII kafla).

„55. gr. Friðlýsing heilla vatnakerfa.

~~Heimilt er ráðherra að friðlýsa heil vatnakerfi, þar á meðal lindasvæði og lítt snortin og ómiðluð vatnasvið. Áskilið er að viðkomandi svæði hafi ekki verið flokkað í nýtingarflokk eða biðflokk verndar- og orkunýtingaráætlunar.~~

~~Friðlýsing getur m.a. miðað að því að varðveita vatnslindir til framtíðar, tryggja náttúrulega ferla og vatna- og vistfræðilega samfellu á tilteknu vatnasviði og standa vörð um ásýnd og vistfræðilegt þjónustuhlutverk vatnasviða.~~

~~Óheimilt er að nýta svæði sem friðlýst eru samkvæmt þessari grein til orkuframleiðslu og allar framkvæmdir sem raskað geta viðkomandi vatnakerfi eru bannaðar. Ráðherra getur sett nánari ákvæði um framkvæmdir, vatnstöku og aðra nýtingu í auglýsingu, sbr. 40. gr.~~

~~56. gr. Vernd bakkagróðurs.~~

~~Við vatnsnýtingu og framkvæmdir í eða við vötn skal leitast við að viðhalda náttúrulegum bakkagróðri við ár og stöðuvötn og haga mannvirkjum og framkvæmdum þannig að sem minnst röskun verði á bökkum og næsta umhverfi vatnsins.“~~ (56. gr. færist í X. kafla og verði 62. gr.)

Aths. NMSÍ og tillögur:

Ekki er gerð athugasemd við þá tillögu frumvarpsins að flytja 54. gr. í VIII. kafla laganna og 56. gr. í X. Kaflann.

Hins vegar er lagst eindregið gegn þeirri breytingatillögu í frumvarpinu að fella 55. grein úr lögnum. Í 55. grein er að finna mikilvægt nýmæli í íslenskri náttúruverndarlöggjöf sem skírskotar sérstaklega til náttúru- og vistfræðilegra einkenna í náttúru Íslands, náttúruvörðunarmarkmiðum sem jafnframt eru fágæt og sérstök á heimsvísu, þ.e. lindavatnskerfi sem tengjast einkum ungum jarðmyndunum og svo jökulvatnakerfi. Gengið hefur á heil, ósnortin vatnasvið í kerfum af þessu tagi og brýn þörf á að vernda sérstaklega slík svæði sem náttúrulegar, ómiðlaðar heildir. Þar sem um mikla sérstöðu er að ræða er full ástæða til að taka verndun slíkra vistgerða sérstaklega fram í lögnum, ekkert síður en gert er varðandi halla- og rústamýrar, birkiskóga, eldvörp og eldhraun, fossa og hverir, eins og tilgreinter í X. kafla sem fjallar um séstaka vernd tiltekinna vistkerfa á Íslandi.

Lagt er til að 55. gr. verði flutt í X. kafla laganna (sem verður IX. kafli þar eð engin lagagrein stendur lengur eftir í IX. kafla gildandi laga).

X. KAFLI

Vernd jarðminja, vistkerfa, vistgerða og tegunda.

28. gr. frumvarps.

Í 28. gr. eru lagðar til breytingar á X. kafla laganna, einkum 57. gr.:

„X. kafli.

~~Vernd jarðminja, vistkerfa, vistgerða og tegunda~~Sérstök vernd tiltekinna vistkerfa, jarðminja o.fl.

~~5761.~~ 5761. gr. Sérstök vernd tiltekinna vistkerfa og jarðminja.

Eftirtalin vistkerfi njóta sérstakrar verndar í samræmi við markmið 2. gr., sbr. og c-lið 3. gr.:

a. votlendi, svo sem hallamýrar, flóar, flæðimýrar, rústamýrar, ~~120.000~~ 120.000 m² að flatarmáli eða stærri, stöðuvötn og tjarnir, 1.000 m² að flatarmáli eða stærri, og sjávarfitjar og leirur,

b. ~~sérstæðir eða vistfræðilega mikilvægir~~ birkiskógar ~~sem einkennast af náttúrulegri nýliðun og aldursdreifingu,~~ og leifar þeirra þar sem eru m.a. gömul tré ~~og þar sem vex dæmigerður botngróður birkiskóga, svo og leifar slíkra skóga.~~

Eftirtaldir jarðminjar njóta sérstakrar verndar í samræmi við markmið 3. gr.:

a. eldvörp, eldhraun, gervígigar og hraunhellar sem myndast hafa eftir að jökull hvarf af landinu á síðjökultíma,

b. fossar, ~~og umhverfi þeirra í allt að 200 metra radius frá fossbrún,~~ ~~e~~ hverir og aðrar heitar uppsprettur ásamt lífríki sem tengist þeim og virkri ummyndun og útfellingum, þar á meðal hrúðri og hrúðurbreiðum.

~~Öheimilt er~~Forðast ber að raska vistkerfum og jarðminjum sem taldar eru upp í 1. og 2. mgr. eins og kostur er nema brýna nauðsyn beri til og sýnt þyki að aðrir kostir séu ekki fyrir hendi. Skyld er að afla framkvæmdaleyfis, eða eftir atvikum byggingarleyfis, sbr. skipulagslög og lög um mannvirki, vegna framkvæmda sem hafa í för með sér slíka röskun. Áður en leyfi er veitt skal leyfisveitandi leita umsagnar ~~Náttúrufræðistofnunar Íslands~~Umhverfisstofnunar og viðkomandi náttúruverndarnefndar nema fyrir liggja staðfest aðalskipulag og samþykkt deiliskipulag þar sem umsagnir skv. 1. og 2. mgr. 68. gr. liggja fyrir. ~~Ef um er að ræða röskun birkiskóga, sbr. b lið 1. mgr., skal einnig leita umsagnar Skógræktar ríkisins.~~

Við mat á leyfisumsókn skal líta til verndarmarkmiða 2. og 3. gr. og jafnframt huga að mikilvægi minjanna og sérstöðu í íslensku og alþjóðlegu samhengi.

Ákveði leyfisveitandi að heimila framkvæmd skal hann rökstyðja þá ákvörðun sérstaklega fari hún í bága við ~~niðurstöðu~~umsagnir umsagnaraðila. Heimilt er að binda leyfi skilyrðum

sem þykja nauðsynleg til að draga úr áhrifum framkvæmdarinnar á þau náttúrufyrirbæri sem verða fyrir röskun.

Senda skal ~~Náttúrufræðistofnun Íslands og~~ Umhverfisstofnun afrit af útgefnu leyfi.

Náttúrufræðistofnun Íslands skal halda skrár yfir náttúrufyrirbæri sem talin eru upp í 1. og 2. mgr. önnur en birkiskóga en Skógrækt ríkisins heldur skrá yfir þá. Stofnanirnar ~~veita aðgang að skránum í samræmi við reglur sem ráðherra setur~~ skulu birta skrámar, auk þess sem þær eru birtar sem viðauki við náttúruminjaskrá.“

Aths. NMSÍ og tillögur:

Lagst er gegn breytingatillögum frumvarpsins sem snúa að stærðarmörkum votlendis í a-lið 1. mgr., skilgreiningu á birkiskógi í b-lið 1. mgr. og að felld skuli úr lögnum stærðarviðmið á áhrifasvæði fossa sem tekur til 200 m geisla út frá miðju fossbrúnar.

Lagst er til að í a-lið 1. mgr. verði stærðarmörk votlendis sem nýtur sérstakrar verndar skv. 57. gr., sem verður 61. gr., áfram 10.000 m² enda liggja að baki því stærðarviðmiði vistfræðileg rök, þ.e.a.s. að votlendi af þeirri gerð sem vísað til, einkum þó rústamýrar, koma oft fyrir í náttúrunni sem afmarkaðar, fremur litlar einingar sem eru um og innan við 1 hektari að stærð (10.000 m²). Ekki eru færð nein rök fyrir því í athugasemd með frumvarpinu af hverju ekki skuli miða við 10.000 m² önnur en þau að 20.000 m² viðmið standi nær gamla viðmiðinu í lögum nr. 44/1999, sem er 30.000 m²!

Lagst er til að b-liður 1. mgr. haldist óbreyttur enda fela breytingarnar í frumvarpinu í sér að hugtakið náttúrulegur fellur burt úr textanum og þar af leiðandi missir ákvæðið marks þar sem það snýst ekki lengur um eiginlega náttúruvernd (náttúrulega birkiskóga) heldur eitthvað annað.

Lagst er gegn þeirri breytingatillögu að fella alfarið burt stærðarviðmið við verndun fossa, þ.e. að miða við 200 m áhrifasvæði út frá miðju fossins/brúnar hans, enda teljast þau rök sem færð eru fram í athugasemdum með frumvarpinu ekki haldbær, þ.e.a.s. að ekki liggja fyrir nákvæm skilgreining á því hvernig foss skuli afmarkast landfræðilega og því sé óheppilegt að binda töluleg viðmið í lög fyrr en fyrir liggur hvar náttúrufyrirbærin er að finna. Skilgreiningar liggja fyrir á hugtakinu foss, m.a. af hendi eins kunnasta náttúrufræðings- og náttúruverndara landsins, Sigurðar Þórarinssonar jarðfræðings, og hægur leikur að afmarka svæði fossa í rúmi. Auk náttúrufyrirbærisins sjálfs er brýnt að vernda áhrifasvæði næst því, m.a. í þeim tilgangi að huga að náttúrulegu og sjónrænu samhengi. Í íslenskri náttúruvernd hefur tíðkast að miða við 100 m áhrifasvæði til beggja handar frá árbökkum og má finna mörg dæmi þess í náttúruminjaskrá. Lagst er til að breyta ákvæði b-liðar í 2. mgr. á eftirfarandi hátt:

„b. fossar og umhverfi þeirra í allt að 100 metra fjarlægð frá árbakka,“

Lagst er gegn breytingatillögum frumvarpsins á texta í 1. málslið í 3. mgr. enda fela þær í sér að verndarákvæði verða veikari og haldminni en ella.

Í 28. gr. eru einnig lagðar til breytingar á X. kafla laganna sem varða 58.–62. gr., þ.e. að þær færast í IX. kafla og verða 56.–60. gr. Jafamt að á eftir orðunum „Náttúrufræðistofnunar Íslands“ í 2. másl. 2. mgr. 59. gr., sem verður 57. gr., komi: Umhverfisstofnunar., og að orðin „Náttúrufræðistofnun Íslands og“ í 4. mgr. 59. gr. falli brott. Einnig, að á eftir orðunum „einstaka landeigendur eða rétthafa“ í 1. másl. 2. mgr. 61. gr., sem verður 59. gr., komi: lands eða sveitarfélög, sem og að fyrirsögn kaflans verður, eins og áður er vikið að: Sérstök vernd tiltekinna vistkerfa, jarðminja o.fl.

Náttúruminjasafnið gerir ekki athugasemdir við frumvarpstíllögurnar sem varða 58.–61. gr., en leggur hins vegar til að gerð verði breyting á 62. grein laganna sem fjallar um steindir og steingervinga.

Tillaga að breytingu á 62. grein:

„62. gr. Steindir og steingervingar.

Ráðherra getur, að fenginni tillögu Umhverfisstofnunar og Náttúrufræðistofnunar Íslands og umsögn þess ráðuneytis sem fer með málefni sem varða jarðrænar auðlindir, mælt í reglugerð fyrir um vernd steinda **og steingervinga**, m.a. um heimild Umhverfisstofnunar til að banna eða takmarka töku ákveðinna tegunda ~~þeirra~~ úr föstum **eða lausum** jarðlögum ef það er nauðsynlegt til að tryggja vernd þeirra. Ákvarðanir um bann eða takmarkanir á töku ákveðinna tegunda ~~þeirra úr föstum jarðlögum~~ skulu háðar staðfestingu ráðherra og skulu birtar með auglýsingu í B-deild Stjórnartíðinda.

Óheimilt er að nema brott eða losa **steindir og steingervinga** af fundarstað. ~~Ráðherra getur þó að fenginni umsögn~~ Umhverfisstofnunar, ~~og getur að fenginni umsögn~~ Náttúrufræðistofnunar Íslands **og Náttúruminjasafns Íslands** veitt undanþágu frá ákvæði þessu í þágu ~~jarðfræðir~~annsóknna og til töku sýna fyrir gestastofur og söfn.

Brot gegn ákvæði 2. mgr. og brottnám steinda **eða steingervinga** úr föstum **eða lausum** jarðlögum sem brýtur í bága við ákvörðun Umhverfisstofnunar skv. 1. mgr. varðar refsingu, sbr. 90. gr.“

Greinargerð: Að gefnu tilefni (sbr. umfjöllun í tillögu Náttúruminjasafnsins varðandi 1. gr. frumvarpsins (22. töluliður 5. gr. laganna)) er brýnt að víkka út verndarheimildir ráðherra í 62. grein þannig að þær nái til bæði steinda og steingervinga og jafnt í lausum sem föstum jarðlögum. Einnig ber að einfalda ferlið og gera það léttara í vöfum varðandi undanþáguheimildir og fela það vald Umhverfisstofnun en ekki ráðherra. Þá er lagt til að Náttúruminjasafn Íslands bætist við sem umsagnaraðili auk Náttúrufræðistofnunar Íslands í tengslum við undanþágur í 2. mgr. Náttúruminjasafninu er bætt við sem umsagnaraðila í ljósi starfssviðs þess sem lykilstofnunar m.t.t. fræðslu og miðlun upplýsinga um náttúrumuni af því tagi sem hér um ræðir.

Jafnframt er lagt til að útvíkka það skilyrði sem undanþáguheimildir taka til, þ.e. að þær nái til fleiri rannsóknasviða en jarðfræði, enda hefur átt sér stað umtalsverð þróun hvað þetta svið varðar á síðustu 10–15 árum, einkanlega á sviði líffræði og fornvistfræði. Því er lagt til að nota orðið rannsóknir í stað jarðfræðirannsóknir.

Náttúruminjasafn Íslands gerir ekki frekari athugasemdir við frumvarp þetta.